

Фастов Іван Володимирович

аспірант

*Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,**Полтава, Україна*E-mail: fastoff7770@ukr.netORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8787-7261>**Самоосвітня діяльність учнів середнього шкільного віку як психолого-педагогічна проблема**

У статті висвітлено результати наукового дослідження проблеми самоосвіти учнів середнього шкільного віку. Проведено аналіз наукових джерел, у яких висвітлено поняття «самоосвіта», окреслено напрями практичної реалізації засад самоосвітньої діяльності в контексті функціонування системи освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа». Розглянуто структуру самоосвітньої діяльності учнів.

Акцентовано увагу на необхідності використання самоосвіти як інструменту самореалізації, самовдосконалення й самоактуалізації учнів 5–9 класів.

Проаналізовано різні підходи до визначення поняття «самоосвіта». Здійснено теоретичний аналіз досліджень відомих українських учених із проблеми самоосвітньої діяльності учнів в умовах змін, що сприяє усвідомленню й обґрунтуванню здатності вчитися протягом життя. Встановлено, що серед сучасних дослідників немає одностайної позиції щодо тлумачення цих визначень, оскільки кожен учений розглядає проблеми через власну призму пізнання.

Унаслідок зміни освітньої парадигми та зміщення акцентів у навчальному процесі в бік самоосвітньої діяльності учнів середнього шкільного віку самоосвіта стає неодмінним її складником. Уміння й навички самоосвітньої діяльності є результатом складних процесів, у яких учень самостійно ставить пізнавальну мету, формує елементарні, прості завдання, визначає шляхи їх досягнення. Тож самоосвітня компетентність особистості стає інтегрованою якістю, що забезпечується організованими та систематичними знаннями, самоосвітніми уміннями, інтересом до продуктивної самостійної діяльності, прагненням до самовдосконалення. Саме тому самоосвіта сьогодні є обов'язковою умовою сучасного освітнього процесу та важливим складником комплексу набутих учнем умінь і навичок.

Ключові слова: освіта, освітній процес, компетентність, самоосвіта, самовдосконалення, самоосвітня діяльність учнів.

Вступ. Навчання у XXI сторіччі відбувається в багатошаровому соціальному інформаційно-освітньому середовищі, у якому сконцентрована безмежна кількість різноманітних джерел інформації, а головну просвітницьку функцію бере на себе інформаційний простір. Усвідомлення цього факту та розробка нових концептуальних ідей освітньої діяльності в сучасному світі стає конструктивною основою побудови дидактичних теорій і різноманітних методів їх імплементації в практичній педагогічній діяльності.

Сьогоднішня українська освіта передбачає створення умов для засвоєння учнем парадигми самоосвіти як системи поглядів на якісне життєве існування в інформаційному суспільстві. Самоосвітня діяльність має характерний набір певних атрибутів самоосвіти, її цілей, задач, форм, умов, організаційного забезпечення, управління та рефлексії щодо отриманих результатів, а формування в дітей середнього шкільного віку пізнавальної самостійності ґрунтується на самостійній поведінці, готовності застосовувати навички самоосвіти відповідно до наявних викликів. Поступове зміщення акцентів в освітньому процесі, стосовно учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, від освіти до самоосвіти – це перспективний напрям розвитку педагогічної теорії в сучасному навчальному процесі та важлива умова продуктивної освітньої діяльності. Самоосвітня діяльність учня має велике педагогічне значення та виступає важливим чинником розвитку особистості, яка має володіти знаннями, вміннями та навичками щодо самореалізації та самовдосконалення, особистісного й соціального становлення.

Мета та завдання дослідження. Мета – розкрити особливості самоосвітньої діяльності учнів середнього шкільного віку в контексті сучасних змін в українському освітньому середовищі.

Задля досягнення мети вважаємо за доцільне розв'язання таких основних завдань:

- 1) узагальнити підходи до сучасного тлумачення поняття «самоосвіта»;
- 2) класифікувати й охарактеризувати етапи в реалізації самоосвітньої діяльності учнів середнього шкільного віку;
- 3) структурувати самоосвітню компетентність як цілісний інтегративний конструкт навчальної діяльності.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання завдань дослідження використовувалися такі методи: аналіз, порівняння, узагальнення та моделювання. Аналіз застосовується для структуризації опрацьованих джерел із метою формування логічних зв'язків і систематизації інформації у формі структурної схеми. Порівняння й узагальнення передбачає вивчення наукових підходів до визначення сутності та структури «самоосвіти» та «самоосвітньої діяльності». Метод моделювання передбачає створення моделі раціонального освітнього середовища для учнів середнього шкільного віку на основі узагальнення теоретичних даних, а також створення сценаріїв застосування теоретичних положень у практичній діяльності.

Результати дослідження. Самоосвітню діяльність учнів середнього шкільного віку потрібно розглядати в контексті поняття «освітній процес», що є системою організації навчально-виховної діяльності, основою якої є органічна єдність і взаємозв'язок викладання й учіння. Ця унормована та структурована система спрямована на досягнення цілей навчання і виховання та передбачає всі види обов'язкових навчальних занять, позакласної роботи учнів та елементів неформальної освіти.

Традиційно вважається, що навчання – це передача учневі соціального досвіду у формі знань, способів їх використання, а учіння розглядалося як спеціально організована діяльність, спрямована на засвоєння набутого досвіду.

Дидактика при цьому визначає основні принципи розвитку навичок, які обов'язково базуються на системності та послідовності процесу їх засвоєння. Сучасна українська педагогічна теорія освіти визначає «навчання» як внутрішню і ззовні завдану діяльність з отримання нової інформації та досвіду, що закладається з перших днів народження до смерті як самонавчання і процес засвоєння знань, який організований іншими людьми. Зазначимо, що в цьому розрізі учіння розглядається як «самонавчання» та є певною діяльністю суб'єкта, спрямованою на самостійне оволодіння знаннями, з наявністю різноманітних способів пізнавальної, соціальної, комунікативної, творчої діяльності, саморегуляції та фізичного розвитку.

Метою навчальної діяльності є формування системи компетентностей, у якій вони виконують функцію психолого-педагогічного конструкта та набуваються протягом певного періоду часу. Увесь цей конструкт побудований так, що основи закладаються в родині, потім закріплюються в закладі освіти та продовжують розвиватися після здобуття учнем повної загальної середньої освіти.

В умовах інтенсивних глобалізаційних і технологічних трансформацій сьогодення компетентнісний підхід перетворився на наскрізну ідею, яка формує тенденційне бачення освіти та фундаментальний вектор руху її розвитку. Ідея розвитку компетентностей в українській освіті не нова, проте з провадженням змін у стандартах загальної середньої освіти, із затвердженням Концепції «Нова українська школа» отримала новий поштовх до розробки теоретичної основи та практичного застосування.

У XXI сторіччі знання настільки швидко оновлюються, що рівень освіченості сучасної людини важко визначити лише обсягом отриманих нею знань або набутих навичок. На думку І. Княжевої, освіта є специфічним процесом, а отже, як результат інтелектуальної та практичної підготовки людини до життя передбачає навчання в певних його формах, зокрема й самоосвітній. Самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, наприклад під час повсякденної діяльності, є самоосвітою (Княжева, 2023: 16–17). Освіта сприяє розвитку потенціалу до особистісного зростання молодого покоління та являє собою цілеспрямовану систему формування внутрішнього світу учнів закладів загальної середньої освіти, їх світогляду, цінностей і переконань, самосвідомості, самопізнання, здатності до саморозвитку та самовдосконалення. Шкільне середовище формує в учня ідеали, потреби, мотиви та інтереси. Саме тому важливе значення в українській освіті має компетентнісний підхід, що передбачає спрямованість освітньої діяльності на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності.

Урахування основних суперечностей сучасної системи освіти, протиріччя між швидким темпом приросту знань у світі й обмеженими можливостями їх засвоєння індивідом змушує дидактику рухатися від абсолютного освітнього ідеалу (всєбічно розвиненої особистості) у напрямі до нового ідеалу – максимальному розвитку здібностей людини до саморегуляції або самоосвіти (Психологія та педагогіка, 2008: 53–54). Зазначимо, що багатогранність освітнього процесу пояснюється зв'язками освіти з вихованням і розвитком особистості, її пізнавальними процесами та самоосвітньою діяльністю.

Зважаючи на все зазначене вище, орієнтуючись на нові вимоги українського суспільства щодо випускників закладів загальної середньої освіти, беручи до уваги зміни в концепції сучасного освітнього процесу, пропонуємо порушити питання про формування й розвиток самоосвітньої діяльності школярів середнього шкільного віку як одного з важливих елементів освітньої діяльності. Важливо усвідомлювати, що самоосвіта нерозривно взаємопов'язана з розвитком особистості. Такий вид освітньої діяльності дає можливість особистості адаптуватися до динамічних соціально-економічних умов, формує вміння долати труднощі, які впливають на всі аспекти її діяльності. Саме тому самоосвіту особистості не можна розглядати як задану завершену освітню норму.

Сучасні науковці оперують поняттям самоосвіти як багатоаспектним міждисциплінарним феноменом, що має велику кількість визначень. Аналізуючи питання самоосвітньої компетентності, Ю. Демченко зазначає, що вона – інтеграційна особистісна властивість, яка забезпечується емоційно-ціннісним ставленням до саморозвитку й самоосвітньої діяльності, системою знань про планування та реалізацію самоосвітньої діяльності, про способи самовиховання (Демченко, 2019: 154).

Н. Петренко, дослідивши походження терміна «самоосвіта», дійшов висновку, що вона є творчим процесом свідомого особистісного становлення, завдяки якому відбувається формування мотиваційної, когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфер людини, що здійснюється за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самооцінки, саморегуляції (Петренко, 2024: 27).

Самоосвіту як складний феномен пояснюють О. Шумський та О. Шумська, адже категорія «само-» дає змогу розкрити «самість» як механізм реалізації внутрішнього потенціалу особистості, а «освіта» виступає як форма, що дає змогу визначити сутність і зміст означеного явища (Шумський та Шумська, 2022: 77).

О. Бурлука в статті «Самоосвіта особистості як необхідний компонент сучасного освітнього процесу» описувала самоосвіту як постійний процес становлення образу особистості, коли актуалізуються процеси самопізнання, самоідентифікації, саморегуляції і водночас це і деякий результат, сформованість. Результатом самоосвіти є виникнення цілісної особистості, що проявляється в зміні системи стосунків із соціальним світом (Бурлука, 2015: 370).

Акцентуючи увагу на важливості формування потреби в саморозвитку та готовності учнів 5–9 класів не лише отримувати нові знання, а й вдосконалювати та поглиблювати вже наявні на основі досвіду самоосвітньої діяльності та необхідності їх практично застосовувати, вважаємо за доцільне охарактеризувати термін «самоосвітня компетентність», що є елементом для ефективної організації процесу формування самоосвітньої діяльності. Самоосвітня компетентність, на думку О. Кравченко-Дзондза, виявляється в умінь і навичках самовдосконалення, навичках самостійної пізнавальної діяльності, що передбачає оновлення інтелектуального потенціалу відповідно до загальнокультурних і виробничих запитів суспільства, тобто в самоосвіті (Кравченко-Дзондза, 2024: 88). Наголосимо на тому, що теоретичні напрацювання та практичні дослідження в цьому питанні надзвичайно багатоаспектні, адже можуть розглядатися як з позиції педагогіки, так і з позиції психології, соціології або філософії.

З урахуванням наукових підходів до сутності самоосвіти, особливостей освітньої діяльності учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти визначаємо самоосвіту як систематичну самостійну діяльність, що впливає на розвиток пізнавальних можливостей і здібностей особистості задля набуття нових знань, умінь і навичок, мета якої – удосконалити освіченість учня. Разом із тим ця діяльність спрямована на задоволення соціальних потреб (соціалізацію, освіченість, самовдосконалення тощо).

Накопичення знань учнем середнього шкільного віку активно відбувається через самоосвітню діяльність, чому сприяють опора на результати освітньої діяльності, здобуття нових знань, удосконалення розумових здібностей, умінь і навичок. Самоосвіта не лише збагачує знаннями, але й сприяє виробленню навичок ефективного їх використання.

Н. Петренко в роботі «Генеza терміну «самоосвітня компетенція»: від історії до сучасності» зазначає, що самоосвіта може реалізовуватись як індивідуально, так і колективно. У першому випадку ініціатором самоосвіти є сама людина, у другому на її організацію можуть впливати інші суб'єкти: професійні, громадські та культурні об'єднання, соціум тощо, які ініціюють і стимулюють самоосвітню діяльність особистості, створюють систематичне формування й розвиток позитивних якостей особистості (Петренко, 2024: 28). У цьому контексті вважаємо за доцільне більш детально охарактеризувати самоосвітню діяльність учнів 5–9 класів. Залежно від форми та рівня самостійності вона може бути зовнішньо мотивована й автономна.

Якщо самоосвітня діяльність вмотивовується та корегується педагогами в навчальному закладі, виконуються задані вчителем конструкти, поглиблюються раніше отримані шкільні знання та діяльність не самовмотивована особистістю, то це зовнішньо мотивована самоосвіта. При цьому системність самоосвітньої діяльності учнів середнього шкільного віку зумовлена такими чинниками,

як прогностичність, динамічність і гнучкість. Натомість якщо самоосвітня діяльність учня має за мету самовдосконалення, якщо він самостійно формує потребу в задоволенні цікавості в певному питанні, то це автономна самоосвіта. Вона існує тільки за умови постійної самоорганізації та самоконтролю.

У якісно побудованому освітньому середовищі поступово відбувається заміна зовнішньої регуляції дій учнів на саморегуляцію дій і поведінки. Цей процес не може бути простою операцією, і він не здійсниться без участі вчителів (Бухлова, 2007: 160). Незважаючи на те що нормативні документи у сфері освіти намагаються регламентувати питання самоосвітньої діяльності в рамках інституційної площини, потрібно акцентувати увагу на тому, що самоосвітня діяльність часто виступає як інформальна освіта, а отже, представлена в різних формах і видах. Багатовекторність самоосвітньої діяльності забезпечує свободу вибору й мобільність особистості, надає право на визначення власної траєкторії розвитку, передбачає розвиток ініціативності та відповідальності. У зв'язку з вищезазначеним можна стверджувати, що формування особистісної позиції – одне з головних завдань самоосвіти, бо йдеться не стільки про задоволення індивідуальних потреб за допомогою готових рішень, скільки про формування вміння навчатися протягом життя, інтересу до пізнання, уміння планувати свою освітню та життєву траєкторію.

Організація самоосвітньої діяльності учнів у межах класно-урочної системи та у вигляді інформальної освіти – це особливий дидактичний феномен освітнього процесу, у якому цей процес формується за умови наявності певної системи педагогічної взаємодії. Організація подібної діяльності побудована на суб'єкт-суб'єктних взаємовідносинах у закладі освіти та за його межами й забезпечується сукупністю дидактичних умов. Формування самоосвітньої компетентності спрямоване на самостійне надбання підлітком знань, умінь і навичок самоосвітньої діяльності, а також оволодіння раціональними способами їх теоретико-практичної реалізації. Зауважимо, що за умови інформальної освіти самоосвітня діяльність має хаотичний характер і відбувається безсистемно та безконтрольно. Проте саме такий чинник в організації самоосвітньої діяльності є необхідною умовою забезпечення відповідності рівня розвитку дитини новим вимогам соціокультурного простору в сучасному глобальному вимірі.

Н. Бухлова виділяє декілька базових чинників, що є критерієм важливості самоосвіти для особистості:

- забезпечення освітньої мобільності учня, його готовності до освоєння програми загальної середньої освіти;

- розвиток особистісних якостей учня, який має здібності не тільки до подальшого розвитку своїх самоосвітніх навичок, але й готовність у разі потреби змінити сферу своєї освітньої діяльності, що в світлі останніх подій у вітчизняній системі освіти є особливо актуальним;

- сприяння підвищенню якості роботи навчального закладу, що реалізує програму загальної освіти.

Учні набувають досвіду спілкування з оточенням, що розширює їхні можливості щодо активної творчої участі в житті суспільства (Бухлова, 2007: 159).

Ми вважаємо, що самоосвітня діяльність учнів середнього шкільного віку має чотири основні ключові ознаки: добровільність, вибірковість, високий рівень пізнавальної діяльності, наявність цілеспрямованого та системного характеру пізнання. Така діяльність пов'язана з навчально-пізнавальною активністю, а її результатом є постійне підвищення освіченості й актуалізація вже набутих знань. Отже, загальними ознаками самоосвітньої діяльності є сформована внутрішня мотивація, що усвідомлювана учнем завдяки підвищенню рівня пізнання й інтелектуального розвитку, систематична актуалізація та поглиблення раніше отриманих знань, а також вибірковість навчального та пізнавального матеріалу.

Отримання нових знань, умінь і навичок у процесі самоосвітньої діяльності передбачає реалізацію певних етапів, а саме: потреба в саморозвитку, мотив, діяльність, планування роботи, визначення форм і засобів, самоконтроль, самооцінювання, а як підсумок – результативність (рис. 1).

Результативність провадження системності в самоосвітню діяльність учнів 5–9 класів суттєво залежить від створення комплексу різноманітних педагогічних стимулів, важелів і засобів впливу, де домінуючими стають особистісно зорієнтовані форми та методи освітньої діяльності, а саме:

- а) формування установок, мотивів та цінностей самоосвітньої діяльності;

- б) формування в закладі освіти самоосвітнього мікроклімату за допомогою різноманітних педагогічних прийомів;

- в) упровадження індивідуальних траєкторій розвитку особистості учнів, постановка індивідуальних навчальних задач,

- г) заохочення до рефлексії щодо отриманих результатів.

Набуваючи нових умінь і знань, розвиваючи інтелектуальні здібності, дитина починає проявляти все більший інтерес до активного смислового орієнтування. Учень оволодіває навичками самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та набуває стійкої звички систематично займатися самоосвітою, бо усвідомлює, що ця діяльність відрізняється від навчальної, адже самоосвітня діяльність є пошуковою, а її підсумковий результат – розв'язана конкретна проблемна ситуація. Зважаючи на це, самоосвітня

Рис. 1. Етапи самоосвітньої діяльності учнів середнього шкільного віку

діяльність має чотири основні структурні компоненти, а саме: пізнавальний (когнітивний), мотиваційний, діяльнісний і рефлексивно-оціночний. Проаналізуємо окремо кожний із зазначених структурних компонентів.

Пізнавальний (когнітивний) компонент передбачає наявність сталої системи умінь і навичок самоосвітньої діяльності, а також готовність учня до постійного саморозвитку та самовдосконалення. Мета пізнавального компонента – це стимулювання до самого процесу самоосвіти, виховання ціннісного ставлення до самоосвітньої діяльності, готовності до постійного самовдосконалення, розвитку стійкого інтересу до особистісного зростання. Він є основою позитивного ставлення та формування інтересу до самоосвіти й самовиховання. Когнітивний компонент – це основа формування в учнів уміння самостійно діяти.

Мотиваційний компонент сформований на потребі учня в постійній самоосвіті, у ньому визначаються цілі та пріоритети. Цей структурний компонент визначає усвідомлення потреби дитини в самовдосконаленні, наявність пізнавальних мотивів та ціннісних орієнтацій на оволодіння новими знаннями. Продуктивність самоосвітньої діяльності передбачає уміння планувати та координувати процесом самостійного навчання й саморозвитку. Саме тут формується система цінностей, яка спонукає розглядати самоосвіту як інструмент.

Діяльнісний компонент передбачає вміння планувати, організовувати та регулювати самоосвітню діяльність. Саме цей компонент перетворює освітню діяльність на результат за допомогою засобів самостійної пізнавальної діяльності та надає набутим знанням, навичкам і вмінням діяльнісного характеру. У цьому компоненті проявляються здібності до мобілізації сил для подолання труднощів, у підтримці активності й емоційного фону, стимулюванні до активних дій, витривалості та наполегливості.

Рефлексивно-оціночний компонент передбачає самоаналіз, адекватну оцінку результатів самоосвітньої діяльності. Цей компонент дає можливість комплексно відображати оцінку самоосвітньої діяльності, аналізувати її результат, порівнювати досягнуті результати з запланованими, а в підсумку отримати більш вдосконалену й розгалужену систему навичок самооцінювання та корекції подальших дій.

Висновки. Концепція сучасного українського шкільного освітнього середовища створює передумови для розвитку інтелектуальних здібностей і набуття компетентностей, де важливим структурним компонентом є навички до самоосвітньої діяльності. Проаналізувавши самоосвітню діяльність, можна стверджувати, що вона формується на продуктивній активності учня та передбачає наявність певного комплексу навичок, високого рівня самоорганізації та продуктивної рефлексії. Самоосвітня діяльність виступає як інтегрована якість учня середнього шкільного віку, що визначається чіткими мотивами освітньої діяльності, формуванням пізнавальної активності, сукупністю організованих і структурованих знань, умінням самостійно здобувати та поглиблювати свої знання, прагненням до самовдосконалення, зацікавленістю у якісній та ефективній самостійній діяльності.

Література

- Бурлука О. В. Самоосвіта особистості як необхідний компонент сучасного освітнього процесу. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 101. С. 369–372.
- Бухлова Н. В. Педагогічний супровід процесу формування самоосвітньої компетентності учнів. *Таврійський вісник освіти*. 2007. № 3. С. 158–165.
- Демченко Ю. М. Самоосвітня компетентність – невід’ємна складова частина професійної компетентності (діяльності) майбутнього учителя. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 23 (1). С. 154–159.
- Княжева І. А. Педагогіка : навчальний посібник. Одеса : Університет Ушинського. 2023. 110 с.
- Кравченко-Дзондза О. Е. Формування самоосвітньої компетентності учня початкових класів як педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2024. № 1 (49). С. 86–92.
- Психологія та педагогіка : навчальний посібник / за ред. Л. А. Колесніченко. Київ : КНЕУ, 2008. 408 с.
- Петренко Н. В. Генеза терміну «самоосвітня компетенція»: від історії до сучасності. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 72. С. 23–29.
- Шумський О. Л., Шумська О. О. Самоосвіта як педагогічна проблема. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Педагогіка і психологія. 2022. № 1. С. 75–81.

**Self-educative activities of secondary school age students
as a psychological-pedagogical problem****Fastov Ivan**

Postgraduate Student

State Institution “Luhansk Taras Shevchenko National University”, Poltava, Ukraine

The article highlights the results of a scientific study on the problem of self-education of secondary school age students. The analysis of scientific sources, which covered the the concept of “self-education”, and outline the directions of practical implementation of self-educational principles in the context of the functioning of the education system according to the Concept of the New Ukrainian School. The structure of self-educational activity of students are analyzed.

The emphasis is on of the research topic is emphasized, which is due to the need to use self-education as a tool for self-realization, selfimprovement and self-actualization of students in grades 5–9. A thorough analysis of the content, structure, functions of selfeducation activities, as well as its features is carried out.

Different approaches to defining the concepts of “self-education” are analyzed. The theoretical analysis of studies by well-known Ukrainian scientists on the problem of self-educative activities of students in changing conditions, which contributed to the clarification and justification ability to learn throughout life, is being carried out. It has been ascertained that among contemporary researchers there is no unanimous position on the interpretation of this term as each of them considers it through the lens of a particular aspect.

As a result of changing educational paradigm and the shift of emphasis in studying process towards selfeducation activity of secondary school age students, self-education activity is becoming an indispensable component. This skill is the result of complex processes where the student independently sets a cognitive goal, forms elementary, simple tasks, and determines the ways to achieve them. As a result, the self-educational competence of an individual is an integrated quality provided by organized and systematized knowledge, self-educational skills, interest in productive independent activity, and the desire for self-improvement. For this reason, today a self-education is an obligatory necessity of modern educational process and important components of the set of skills acquired by the student.

Keywords: education, educational process, competence, self-education, self-improvement, self-educational activity of students.

References

- Bukhlova, N.V. (2007). *Pedahohichniy suprovod protsesu formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti uchniv [Pedagogical support of the process of formation of self-educational competence of students]. Tavriyskiy visnyk osvity – Tavriyskiy announcer of education. No. 3, pp. 158–165 [in Ukrainian].*

Burluka, O.V. (2015). Samoosvita osobystosti yak neobkhidnyi komponent suchasnoho osvitnoho protsesu [Self-education of personality as necessary component of modern educational process]. *Hileia: naukovyi visnyk – Publishing house "Hileia"*. Vol. 101, pp. 369–372 [in Ukrainian].

Demchenko, Yu.M. (2019). Samoosvitnia kompetentnist – nevidiemna skladova chastyna profesiinoi kompetentnosti (diialnosti) maibutnoho uchytelia [Self-education competence – indispensable component of professional competence (activity) of a would-be teacher]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Humanities Science Current Issues*. Vol. 23 (1), pp. 154–159 [in Ukrainian].

Kniazheva, I.A. (2023). Pedahohika: navchalnyi posibnyk [Pedagogy: textbook]. Odesa: Universytet Ushynskoho. 110 p. [in Ukrainian].

Kravchenko-Dzondza, O.E. (2024). Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti uchnia pochatkovykh klasiv yak pedahohichna problema [Formation of primary school pupils' self-educational competence as a pedagogical problem]. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka – Pedagogical Sciences: Theory and Practice*. No. 1 (49), pp. 86–92 [in Ukrainian].

Petrenko, N.V. (2024). Heneza terminu «samoosvitnia kompetentsiia»: vid istorii do suchasnosti [Genesis of the term "self-educational competence": from history to the present]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*. Vol. 72, pp. 23–29 [in Ukrainian].

Psykhologhiia ta pedahohika: navchalnyi posibnyk [Pedagogy and psychology: training manual] (2008). / za red. L.A. Kolesnichenko. Kyiv: KNEU, 408 p. [in Ukrainian].

Shumskiy, O.L., & Shumska, O.O. (2022). Samoosvita yak pedahohichna problema [Self-education as a pedagogical problem]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya: Pedahohika i psykhologhiia – Bulletin of Alfred Nobel University. Pedagogy and Psychology*. No. 1. pp. 75–81 [in Ukrainian].

Accepted: November 28, 2024